

KONCEPT KONTRADIKTORNOSTI V TRESTNÍM ŘÍZENÍ¹

VLADIMÍR PELC

Abstract: **The Concept of Adversarial Proceedings in Criminal Proceedings**

The article deals with the issue of adversarialism in relation to Czech criminal proceedings. Although it is a frequently mentioned aspect of the criminal process, adversarialism has not yet been established in Czech criminal law scholarship in the broader professional discourse. Legal practice also treats this concept rather restrainedly and selects certain partial aspects of this problem. In the Czech environment, therefore, one cannot yet speak of a doctrine of adversarialism. It is questionable whether the new Criminal Procedure Code, if adopted, could change this, since it explicitly mentions adversarialism. The author is of the opinion that adversarialism is an immanent part of every criminal process, especially criminal proceedings before the court. He considers adversarialism to be a principle which he elaborates in a broader context than is usually stated. He sees the essence of adversarialism in the legitimate clash of allegations and legal opinions, not merely in the right to be informed of the substance of one's accusation and the right to comment on such an accusation. He considers the *audiatur et altera pars* rule to be the very minimum and unbreakable guarantee of an adversarial finding of law.

Keywords: adversarial principle; principle of contradiction; Aristotle; principle of impeachment; *audiatur et altera pars*; right to defence; recodification of the Code of Criminal Procedure

Klíčová slova: princip kontradiktornosti; zásada sporu; Aristoteles; zásada obžalovací; *audiatur et altera pars*; právo na obhajobu; rekodifikace trestního řádu

DOI: 10.14712/23366478.2023.23

1. ÚVODEM

Předmětem trestního řízení je především zjistit, zda došlo k jednání, které je podle trestního zákoníku trestné, a kdo je jeho pachatelem. Činnost v rámci trestního procesu by tedy měla směřovat především ke zjištění skutku, který je (z hlediska trestního práva hmotného) trestným činem, a k odhalení jeho pachatele. Jeho smyslem je v takovém případě vyslovení viny nad konkrétní osobou (pachatelem) a uložení trestu.

¹ Tento článek je výstupem z projektu Cooperatio – vědní oblast Law, který je řešen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Postupně se ustálil názor, že aby výsledek procesu byl správný, a to zejména z hlediska nalezení pravdy (zjištění skutkového stavu), musí celé řízení odpovídat principu spravedlnosti. Za tímto účelem náleží osobám, proti nimž se trestní řízení vede, právo na spravedlivý proces, které se projevuje v mnoha aspektech trestního řízení, včetně požadavku na kontradiktorní trestní řízení.

V právní vědě a praxi se můžeme setkat s mnoha konotacemi kontradiktornosti (kontradikčnosti).² Nejvíce se používá ve smyslu klasické kontradikce,³ tedy protimluvu, když nějaké tvrzení je označeno za *contradictio in adiecto*,⁴ nebo dokonce za *contradictio in se*.⁵ Protichůdná (právní či skutková) tvrzení pak označujeme za kontradiktorní. V judikatuře jsou negativním jevem kontradiktorní (protichůdné) rozsudky, které mohou přerůst v tzv. kontradiktorní judikaturní větve.⁶

V právu se však v posledních letech zejména pod vlivem rozhodovací praxe lidsko-právních tribunálů prosazuje pojetí kontradiktornosti jako polemiky při nalézání práva v konkrétním případě, v němž dochází k právnímu střetu dvou stran. Bohatá je v tomto ohledu judikatura Evropského soudu pro lidská práva. V české judikatuře je vliv tohoto soudu evidentní. S pojmem kontradiktornosti pracuje především judikatura Ústavního soudu, v judikatuře obecných trestních soudů je takových rozhodnutí pomálu.

Rovněž základní komentářová a učebnicová literatura v oboru trestního práva se kontradiktorností podrobněji nezaobírá,⁷ ačkoli ji někteří označují za jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces ve smyslu Úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod, přičemž ji spojuje s rovností stran trestního řízení.⁸ Obvykle je uváděna pouze v souvislosti se zásadou obžalovací,⁹ jejíž podstatou je rozdělení procesních funkcí mezi obžalobu, obhajobu a soud.

Základy učení o kontradiktornosti v české literatuře nalezneme v díle Bohumila Repíka,¹⁰ jenž do české trestní procesualistiky vnesl myšlenku kontradiktornosti jako obecného přirozenoprávního principu, který je vlastní každému soudnímu procesu, nejen klasickému civilnímu spornému řízení.¹¹ Podle něj nelze bez kontradiktornosti, která spočívá v konfrontaci stran, vůbec hovořit o soudním procesu. Repík spojoval princip kontradiktornosti nejenom se stadiem soudního řízení, ale i s řízením přípravným, neboť uváděl, že čím dříve dojde ke konfrontaci stran, tím větší je pravděpodobnost zjištění

² Slovo kontradiktornost pochází z latinského slovního spojení *contra dicere*, což lze přeložit jako „mluvit proti“.

³ Ke kontradikci srov. KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2006, s. 436.

⁴ KINCL, J. *Dicta et regulae iuris aneb právnícké mudrosloví latinské*. Praha: Karolinum, 1990, s. 53.

⁵ Tamtéž, s. 53.

⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. ledna 2023, č. j. 2 As 71/2022-34.

⁷ Určitou výjimkou je kapitola v učebnici trestního práva procesního, která hovoří o kontradiktornosti jako o právním principu. Viz FENYK, J. – ČÍSAŘOVÁ, D. – GRÍVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 80 a násl.

⁸ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Leges, 2021, s. 47 a 160.

⁹ ŠÁMAL, P. – MUSIL, J. – KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 84, 105, 107, 134, 166, 169, 461 a 596.

¹⁰ Jde zejména o dnes již klasické dílo o Evropské úmluvě: REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, zejména s. 147 a násl. Za zmínku stojí i jeho slovenské dílo o lidských právech: REPÍK, B. *Lidské práva v súdnom konaní*. Bratislava: MANZ, 1999.

¹¹ K tradičnímu pojetí kontradiktornosti v české nauce srov. STAVINOVÁ, J. *Zásada kontradiktornosti*. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

skutečné pravdy. Až poeticky pak vyznívá Repíkova citace, podle níž „kontradiktorní diskuse je královskou cestou při hledání pravdy“.

Přes nezpochybnitelný respekt české právní vědy k tomuto autorovi se jeho pojetí kontradiktornosti dosud plně neprosadilo. Někteří autoři odmítají český trestní proces označit za právní spor,¹² nebo dokonce zaznívají hlasy, že rovnost stran v trestním řízení neexistuje, což je v evidentním rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu.¹³ Kontradiktornosti se z různých úhlů pohledu dílčím způsobem věnují významní čeští autoři.¹⁴ Jejich pojetí je však obvykle restriktivnější než pojetí Repíkovo. Svědčí o tom i nejnovější komplexní pojednání o základních zásadách trestního řízení, v nichž autor sice nešetří ve vztahu ke kontradiktornosti superlativy a k popisu kontradiktornosti přistupuje systematicky, ve svém důsledku ji však vykládá poměrně restriktivně.¹⁵ Názorový proud pokládající kontradiktornost za právní princip, jehož dopady jsou širší, než kdyby se jednalo o pouhou zásadu, je v české nauce zatím v menšině.¹⁶ V české nauce především dosud chybí komplexní monografické zpracování problematiky kontradiktornosti, jako je tomu běžně v zahraničí.¹⁷

Jedním z důvodů, proč je kontradiktornost pořád pouhým „pastorkem“ české trestní procesualistiky, je jistě skutečnost, že zákonodárce s pojmem kontradiktornosti nepracuje. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), jej neobsahuje. To by se mohlo změnit, neboť návrh nového trestního řádu výslovně o zásadě kontradiktornosti hovoří.¹⁸

¹² Opačně viz ŠÁMAL, P. Kontradiktorní proces. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 348; BRUNA, E. Kontradiktornost v trestním řízení v podmínkách trestního procesu. *Karlovarská právní revue*. 2012, roč. 8, č. 3, s. 2.

¹³ Mezi prvními historickými rozhodnutími srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 46/1993 Sb. n. a u.

¹⁴ SOKOL, T. Kontradiktornost v soudní fázi trestního řízení. *Právní rádce*. 2003, roč. 11, č. 10, s. 59; FENYK, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: FENYK, J. (ed.). *Pocťa Dagmar Čisařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 9 a násl.; TOMÁŠEK, M. Prorůstání adversárních a inkvizičních prvků při europeizaci trestního procesu. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 5, s. 467–479; JELÍNEK, J. Základní zásady trestního řízení – stálé trauma české trestní legislativy. In: JELÍNEK, J. (ed.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 14 a násl.

¹⁵ Po vzoru slovenských autorů zkoumá kontradiktornost ve vztahu k hledání pravdy, z hlediska práva na obhajobu a jako kritérium soudního procesu. Srov. MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 273–308; a na tuto monografii navazující článek: MULÁK, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. *Bulletin advokacie*. 2019, roč. 49, č. 3, s. 33 a násl.

¹⁶ Inspirativní text publikovala na jaře roku 2018 Galovcová, která se podrobně zabírala kontradiktorností v českém trestním řádu *de lege lata* i *de lege ferenda* ve vztahu k problematice dokazování. GALOVCOVÁ, I. Uplatnenie zásady kontradiktornosti pri dokazovaní v trestnom konaní. In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 128–138. O dva roky později jsem se snažil na Repíkovy myšlenky navázat: PELC, V. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu? In: JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 46–56.

¹⁷ Za zmínku v tomto ohledu stojí pozoruhodná slovenská monografie, která se podrobně zabývá pojmem kontradiktornosti, jeho pojetím v judikatuře (české, slovenské i judikatuře ESLP), vztahu k základním zásadám trestního řízení a jednotlivým projevům kontradiktornosti v přípravném řízení a v řízení před soudem. OLEJ, J. – KOLCUNOVÁ, M. – KOLCUN, J. *Kontradiktornost' v trestnom konaní*. Bratislava: C. H. Beck, 2014.

¹⁸ Ustanovení § 8 návrhu nového trestního řádu je nadepsáno jako „Kontradiktornost řízení“ a zní: „(1) Obviněný má právo být způsobem a za podmínek uvedených v trestněprocesním zákoně seznámen s tím, co je mu kladeno za vinu a jaký trestný čin je v tom spatřován, a s důkazy, které orgány činné

Mohlo by se zdát, že kontradiktornost v trestním právu je výsledkem prosazení doktríny lidských práv. Ve skutečnosti však nejde o nic nového, neboť přirozeným základem jakéhokoli nalézání práva je model kontradiktorního právního konfliktu. Předmětem právní rozepře jsou jednak okolnosti skutkové (co se stalo), jednak okolnosti právní (právní kvalifikace skutkového stavu).

Pozornost je tedy třeba orientovat především na kontradiktornost ve smyslu diskuse o protichůdných postojích a názorech v rámci trestního řízení, nejenom na její jednotlivé aspekty projevující se v trestním řízení (např. kontradiktorní výslechy). Cílem tohoto pojednání proto nebude podrobné zhodnocení všech dílčích aspektů českého trestního řízení *de lege lata* a *de lege ferenda*,¹⁹ ale zejména přiblížení se k podstatě kontradiktornosti analýzou jejího významu a vztahu k základním zásadám trestního řízení.

2. KONTRADIKTORNOST V ADVERSÁRNÍM A INKVIZIČNÍM MODELU TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Z hlediska nejobecnější charakteristiky trestního řízení se rozlišují dva základní koncepty trestního řízení – model adversární (akuzační), neboli sporný proces typický pro anglo-americkou právní kulturu, a model inkviziční, typický pro evropskou kontinentální právní kulturu. Vzhledem k tomu, že zásada obžalovací (akuzační) se uplatňuje nejen v adversárním modelu, ale i v modelu inkvizičním, budu nadále pro výše uvedený základní koncept trestního řízení používat označení „adversární model“ trestního řízení.

Kontradiktornost bývala tradičně spojována s modelem adversárním. Roli v tom jistě hrají i čistě jazykové souvislosti, neboť „kontradiktorní“ se někdy (zejména v anglickém jazyce) překládá jako „adversární“. V italštině se někdy část hlavního líčení, v němž dochází ke střetu postojů a názorů stran, nazývá jako „*contraddittorio*“.²⁰ V češtině (stejně jako například v germánských jazycích) se však výraz obsahující kontradiktornost, který by označoval například část trestního řízení, nepoužívá.

Adversární a inkviziční modely se na první pohled liší. Rozdílily nalezneme již v jejich odlišném časovém rozložení. Pro anglo-americké systémy je typické krátké před-soudní stádium trestního řízení, které je značně neformální a slouží pouze k obstarání

v trestním řízení v přípravném řízení opatřily, a to jak v jeho prospěch, tak i v neprospěch, a vyjádřit se k nim.

- (2) *Strany mají právo pramen důkazu nebo důkazní prostředek vyhledat, předložit, navrhnout jeho provedení nebo jej v souladu se zákonem provést, klást vyslychaným osobám otázky a vyjádřit se k provedeným důkazním prostředkům a k důkazům z nich vyplývajícím.*“

¹⁹ Ačkoli od té doby došlo k některým významným změnám a k posílení kontradiktornosti českého trestního řízení, odkazuji na svůj příspěvek z jara 2020, v němž jsem se zabýval jednotlivými kontradiktorními prvky v přípravném řízení i v řízení před soudem, včetně vazebního zasedání, a to i v vztahu k návrhu nového trestního řádu (PELC, *c. d.*, v pozn. pod čarou č. 14).

²⁰ Srov. sekci čtyři švýcarského trestního řádu v italštině nazvanou jako „Diskuse a závěr kontradikce“ (*Discussione e chiusura del contraddittorio*), která obsahuje čl. 346 („Diskuse“) a čl. 347 („Závěr kontradikce“). Ve francouzštině pak hovoří o „Přednesu řeči a ukončení rozpravy“ (*Plaidoiries et clôture des débats*), čl. 346 je nazván jako „Pořadí řečí“ (*Ordre des plaidoiries*) a čl. 347 jako „Ukončení rozpravy“ (*Fin des plaidoiries*). Naproti tomu z němčiny lze nadpis přeložit jako „Prezentace stran a závěr jednání“ (*Parteivorträge und Abschluss der Parteiverhandlungen*).

nejnutnějších důkazů a přípravě podkladů pro soudní jednání.²¹ V kontinentálních (inkvizičních) modelech byla přípravnému řízení vždy věnována značná pozornost, bylo svázané značnými formálnostmi. U nás se v poslední době stále více hovoří o přílišném formalismu ve vztahu k počátku vyšetřování, které nastává vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání (dříve tzv. sdělení obvinění). Návrh trestního řádu počítá se zrušením tohoto institutu, což je předmětem oprávněné kritiky, neboť tato změna není vyvážena žádným benefitem ve prospěch strany obhajoby. Podle návrhu nového trestního řádu policejní orgán nebude fází vyšetřování zahajovat vydáním formálního usnesení, proti němuž by byla přípustná stížnost, ale obviněnému pouze na počátku výslechu sdělí, že jej stíhá, a učiní o tom záznam.²²

Nejvýznamnější (tradiční) rozdíl ovšem tkví v tom, že pro inkviziční modely je typická odpovědnost soudu za výsledek dokazování právě v řízení před soudem. Tradičně je to tedy soud, který vede dokazování v klíčové fázi trestního řízení. Pro adversární modely je naopak charakteristické, že strany jsou zatíženy důkazním břemenem, dokazování vedou ony, přičemž soud vystupuje převážně pouze jako nezávislý pozorovatel, který dokazování „moderuje“, avšak důkazy primárně neprovádí. Jak výstižně uvádí Tomášek, oba modely odlišuje náhled na ideální způsob nalézání práva a hledání pravdy v konkrétní věci.²³

Ačkoli se kontradiktornost spojuje především s modelem adversárním, který je typický pro anglo-americké právní systémy, má své místo i v modelech inkvizičních nebo smíšených. Ostatně judikatura Evropského soudu pro lidská práva k této otázce přistupuje tím způsobem, že z hlediska požadavků na spravedlivý trestní proces Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nepreferuje jeden či druhý model trestního řízení. To platí i ve vztahu k hodnocení trestního řízení z hlediska požadavku kontradiktornosti. I přes tato konstatování podle mého soudu z povahy věci vyplývá, že vyšší míra kontradiktornosti existuje v zásadě v modelech adversárních nebo skutečně hybridních.

Vzhledem ke své povaze představuje princip kontradiktornosti ideální *tertium comparationis*, tedy srovnávací hledisko v rámci komparace různých právních systémů, a to včetně srovnání systémů náležejících do různých právních kultur. Kontradiktornost, na rozdíl například od kategorie „spravedlivosti“, lze lépe objektivizovat. Navíc z hlediska celého trestního řízení není striktně dvoustrannou kategorií, ale daleko lépe lze hovořit

²¹ Srov. k tomu již RŮŽIČKA, M. *Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, s. 137.

²² Záznam o sdělení obvinění musí obsahovat popis skutku, pro který je osoba obviněna, právní kvalifikaci skutku a označení obviněného údají, které o něm musí být uvedeny v rozsudku. Záznam o sdělení obvinění může být součástí protokolu o výslechu obviněného nebo může být vyhotoven samostatně. Možnost obrany obviněného proti zahájení trestního stíhání by podle návrhu byla značně omezena. Obviněný by měl právo podat žádost o přezkoumání sdělení obvinění (srov. § 17a odst. 1 ve spojení s § 44 návrhu trestního řádu). Žádost se podává prostřednictvím policejního orgánu, který ji bez zbytečného odkladu předloží státnímu zástupci společně se svým vyjádřením k důvodům uvedeným v žádosti. O žádosti má státní zástupce rozhodnout ve stanovených lhůtách, jejichž délka se odvíjí podle soudu, který je příslušný konat řízení v prvním stupni (15 dnů, je-li příslušný okresní soud, a 30 dnů, je-li příslušný krajský soud). I když návrh počítá s možností prodloužení lhůty, je možné předpovídat, že krátké lhůty pravděpodobně povedou k tomu, že státní zástupci nebudou mít možnost se věcí v celé šíři zabývat.

²³ TOMÁŠEK, *Prorůstání adversárních a inkvizičních prvků při europeizaci trestního procesu*, s. 467 a 472.

o míře kontradiktornosti. U jednotlivých systémů trestní justice by bylo možné poměrně přesně zkoumat míru kontradiktornosti.

Lze konstatovat, že postupně dochází k přibližování obou právních systémů. V současné době až na několik málo výjimek platí, že čistě inkviziční nebo čistě adversární systémy neexistují.²⁴ Důvodů je pro to celá řada.

Z evropského pohledu jsou praktickými příčinami jistě snaha o sblížení právních řádů států v rámci Evropské unie²⁵ a dále činnost Evropského soudu pro lidská práva, který posuzuje jednotným prizmatem práva na spravedlivý proces případy z různých koncepcí trestního procesu.

Existují ovšem i důvody čistě věcné. Slabiny inkvizičního modelu spočívají v evidentním oslabení nutného rozdělení funkcí mezi obžalobu, obhajobu a soud, neboť soud je daleko více zapojen do samotného objasňování skutkového stavu, jeho role nespočívá jen v posuzování různých skutkových a právních stanovisek, nemůže se natolik soustředit na zajištění rovného postavení stran a realizaci kontradiktornosti, není jen v roli nezávislého třetího, ale jedná buď ve prospěch jedné, nebo ve prospěch druhé strany. Oslabení pozice stran nutně vede k jejich nižší motivaci a aktivitě. Nebezpečí, které skrývá čistý adversární model, naopak spočívá v tom, že výsledek řízení je daleko více odvislý od schopností a motivace zástupců dané strany, jejichž zájem je jednostranný (na jedné straně obviňovat, na druhé straně hájit). V nevýhodné pozici se pak evidentně ocitá obviněný, který nemá prostředky na obhajobu a proti němuž stojí odborně i technicky vyspělý státní aparát. Proto se do čistě adversárních systémů zaváděly určité pojistky, aby se předešlo zjevným nespravedlnostem.

Lze tedy uzavřít, že kontradiktornost se neomezuje pouze na určitý koncept trestního řízení, ale existuje v adversárním, inkvizičním i smíšeném (hybridním) modelu trestního řízení. Ačkoli kontradiktorní proces nelze s adversárním modelem trestního řízení zcela ztotožňovat, je zřejmé, že má blíže k němu než k modelu inkvizičnímu. K reformám a modernizacím inkvizičních systémů pak docházelo a dochází právě inspirací ze systémů náležejících k modelům adversárním.

3. PODSTATA A VÝZNAM KONTRADIKTORNOSTI

Jednou ze základních výzkumných otázek je, zdali lze kontradiktornost považovat za princip trestního řízení nebo jde o „pouhou“ zásadu, která se při střetu s jinými zásadami trestního řízení může tzv. vyvažovat. Nalezení odpovědi nemá jen čistě teoretický význam, ale může významně pomoci při určování konkrétního obsahu kontradiktornosti v celém trestním řízení.

²⁴ Tamtéž, s. 478.

²⁵ K problematice europeizace trestního práva srov. TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009; JELÍNEK, J. – IVOR, J. a kol. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. 2. vyd. Praha: Leges, 2015; KLÍMEK, L. *Základy trestního práva Evropské unie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017; JELÍNEK, J. – GRÍVNA, T. – ROMŽA, S. – TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. – SYKOVÁ, A. a kol. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vyd. Praha: Leges, 2019.

Podle Repíkovy koncepce jde o princip vyplývající z přirozeného práva, který je imanentní součástí každého klasického soudního procesu. Aplikuje-li se tento předpoklad ve vztahu k trestnímu řízení, lze říci, že kontradiktornost je principem celého trestního řízení, neboť k nalézání práva v trestních věcech dochází ve více fázích. Je sice pravdou, že nejširšímu uplatnění kontradiktornosti musí docházet v řízení před soudem, zejména pak před soudem prvního stupně (v hlavním líčení),²⁶ své místo má i v řízení přípravném, a to nejen při rozhodování o vazbě.²⁷ Kontradiktornost bývá dovozována i v řízení o obnově.²⁸

Někteří autoři dokonce kontradiktornost dovozují i pro vykonávací řízení,²⁹ což může být problematické. Podle Ústavního soudu je zásada kontradiktornosti řízení výrazem demokratického trestního procesu. Rozhodně ovšem neplatí, že by se zásada kontradiktornosti uplatňovala ve všech stadiích trestního řízení. Obecně platí, že ne všechna soudní řízení musí mít nutně kontradiktorní charakter. Například řízení o stížnostech před Ústavním soudem takový charakter zpravidla nemá a mít z povahy věci ani nemůže.³⁰

Dalším argumentem, proč kontradiktornost nutno označovat za princip, je míra její obecnosti. Princip kontradiktornosti se promítá do několika zásad trestního řízení a uplatňuje se nejen v trestním procesu, ale obecně při jakémkoli nalézání práva. Rovněž aplikace kontradiktornosti se podobá více principu než zásadě, protože když dojde k jejímu omezení, zpravidla neobstojí konstatování, že muselo dojít k jejímu omezení ve prospěch jiné zásady, ale často musí dojít k vyvážení jiným způsobem.

Je tedy zřejmé, že kontradiktornost představuje nikoli pouhou zásadu trestního řízení, ale jde o jeho právní princip. Za vhodné nepovažuji označovat kontradiktornost pochvalně jako „superzásadu“, jak činí někteří slovenští a čeští autoři,³¹ neboť jde o nevhodný jazykový termín. Pokud by snad kontradiktornost měla schopnost koncentrovat v sobě několik základních zásad (zásadu ústnosti, zásadu bezprostřednosti či zásadu zajištění práva na obhajobu), v jistém smyslu by šlo o zásadu nadřazenou zásadám jiným a pak by dávalo smysl označit kontradiktornost za jakousi „suprazásadu“. Ani tak by to ovšem nebylo správně, protože zásada kontradiktornosti v sobě jiné zásady neobsahuje, tím méně zásady ústnosti a bezprostřednosti. Jak bude vyloženo dále, nelze ji ztotožňovat ani se zásadou zajištění práva na obhajobu.

²⁶ Důvodem nejširšího možného uplatnění kontradiktornosti v řízení před trestním soudem není nic pragmatického, ale skutečnost, že kontradiktornost tvoří samotnou podstatu tohoto stadia trestního řízení.

²⁷ K problematice rozhodování o vazbě srov. zejm. GALOVCOVÁ, I. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 110 a násl. Z judikatury srov. zejm. náleží Ústavního soudu ze dne 11. prosince 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13, publikovaný pod č. 125/2012 Sb. n. a u.; a náleží sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. ledna 2014, č. 5/2014 Sb. n. a u. Judikatura Ústavního soudu sice hovoří o právu být slyšen v kontradiktorním řízení, současný trestní řád však státního zástupce k účasti na vazebním jednání nepovinnuje.

²⁸ Náleží Ústavního soudu ze dne 14. září 2016, sp. zn. I. ÚS 1377/16, publikovaný pod č. 175/2016 Sb. n. a u. ÚS.

²⁹ Srov. BRUNOVÁ, M. – POLANSKÝ, I. Kontradiktornost ve vykonávacím řízení trestním – řízení o přerušení a upuštění od výkonu trestu. *Bulletin advokacie*. 2021, roč. 51, č. 5, s. 36–39.

³⁰ Tento názor je součástí zcela ustálené judikatury Ústavního soudu. Z nedávné doby srov. např. tři usnesení Ústavního soudu ze dne 14. března 2023, sp. zn. II. ÚS 157/23, bod 10, sp. zn. III. ÚS 49/23, bod 7, sp. zn. III. ÚS 314/23, bod 6.

³¹ Srov. MULÁK, *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*, s. 276.

Co je obsahem principu kontradiktornosti? Návrh nového trestního řádu pod nadpisem „Kontradiktornost řízení“ představuje tradiční (historické) úzké pojetí kontradiktornosti, které obviněnému zaručuje pouze právo seznámení se s podstatou obvinění („*co je mu kladeno za vinu a jaký trestný čin je v tom spatřován*“). Ve vztahu k dokazování pak garantuje obviněnému právo vyjádřit se k důkazům, případně důkaz vyhledat, předložit, navrhnout k provedení nebo jej za zákonem stanovených podmínek provést. V případě výsledku má právo klást otázky. Návrh trestního řádu vnímá kontradiktornost především jako právo na informace o obvinění a právo na vyjádření ve smyslu pravidla *audiatur et altera pars* (nechť je slyšena i druhá strana), což je klasická ještě předřímská zásada, jejíž latinská formulace pochází ze 16. století.³² Je zjevné, že *audiatur et altera pars* je zcela minimálním požadavkem a předpokladem, aby bylo možné o kontradiktornosti vůbec hovořit.

Ve vztahu k provádění důkazů současný návrh trestního řádu bohužel oproti původním „Východiskům a principům nového trestního řádu“ odstoupil od koncepce, v níž by soud nenesl odpovědnost za výsledek dokazování v řízení před soudem, ale bylo by na stranách, aby důkazy nejen navrhovaly, ale i samy prováděly.³³ Návrh tak setrvává na současné koncepci, přičemž nelze říci, že by jakkoli výrazně posiloval kontradiktorní charakter trestního procesu. Pokud jde o standard práv zaručených „Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod“, obsahuje z hlediska kontradiktornosti jen zcela nezbytné (minimální) záruky, které dovodil Evropský soud pro lidská práva. Oproti původnímu textu navrženému ve „Východiscích a principech“ dokonce výslovně připouští odsouzení osoby výlučně na základě nekontradiktorně provedeného důkazu.³⁴ Tento přístup nejenže neodpovídá modernímu pojetí trestního procesu, ale odporuje i pojetí kontradiktornosti jako přirozenoprávního principu.

Základy principu kontradiktornosti položil ve své „Metafyzice“ (kniha čtvrtá) Aristoteles, který v rámci pojednání o podstatě, úkolu a definici metafyziky rozebírá zásadu

³² KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 344.

³³ „Východiska a principy nového trestního řádu“ hovořila alespoň o zásadě kontradiktornosti, kterou vymezovala následovně:

- „(1) Při dokazování v řízení před soudem mají strany právo provádět důkazy za stejných podmínek. Důkaz provádí ta strana, která důkaz navrhla. Jestliže provedení důkazu navrhne shodně více stran, rozhodne předseda senátu o tom, která z nich důkaz provede.
- (2) V případě provedení důkazu soudem mají strany právo vyjádřit se k provedenému důkazu. Spočívá-li provedení důkazu ve výslechu svědka nebo znalce, má každá ze stran právo klást otázky za stejných podmínek.
- (3) Obviněný nesmí být odsouzen výlučně či v převažující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se sám nebo prostřednictvím obhájce vyjádřit a, jde-li o výpověď svědka, klást mu otázky.“

³⁴ Srov. poslední větu § m8 návrhu trestního řádu („Odůvodnění výroku o vině“): „Má-li být rozhodnutí o uznání viny obviněného založeno výlučně nebo v převážné míře na výpovědi osoby v případech uvedených v § y33, § y34 odst. 1 a § y34a, jejíhož výslechu se obviněný ani jeho obhájce neměli možnost zúčastnit a klást vyslychané osobě otázky, nebo na výpovědi utajeného svědka, soud v odůvodnění vyloží své úvahy, kterými se řídil při hodnocení skutečností uvedených v § y47 odst. 2 a 3.“ K tomu srov. i ustanovení § y47 („Podklad pro rozhodnutí“): „(2) Má-li být rozhodnutí o uznání viny obviněného založeno výlučně nebo v převážné míře na výpovědi osoby v případech uvedených v § y33, § y34 odst. 1 a § y34a, jejíhož výslechu se obviněný ani jeho obhájce neměli možnost zúčastnit a klást vyslychané osobě otázky, soud si zhodnotí, zda výslechu takové osoby v řízení před soudem za účasti obviněného nebo jeho obhájce bránil vážný důvod a zda řízení ve svém celku poskytlo obviněnému nebo jeho obhájci dostatečně vyvažující záruky z hlediska uplatnění práva na obhajobu, které zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.“

sporu, v jejímž popření spatřuje popření samotného procesu myšlení. Podle Aristotela, pokud není respektována zásada sporu, „*odstraňuje se vzájemný hovor mezi lidmi (diagethai pros allélús) a popravdě řečeno i hovor se sebou samým*“.³⁵ Zásada sporu je předpokladem jakékoli rozmluvy a je přítomna všude tam, kde se něco smysluplného tvrdí. Aristoteles ve svém díle vytvořil základy nauky o dokazování, kterou sám nazývá analytikou.³⁶

Kde jinde než před nestranným a nezávislým soudem by mělo docházet ke střetávání odlišných právních názorů? Kdy jindy než při nalézání práva by měla být přítomna kontradikce? A když nalzáme právo v oblasti těch nejzávažnějších jednání (v trestním právu), která podstatně porušují ta nejdůležitější pravidla morálky, neměla by být principu kontradiktornosti věnována zvláštní pozornost?

Domnívám se, že podobně jako je úkolem filosofa zkoumat počátky a příčiny podstaty *in abstracto*,³⁷ úkolem trestního právníka je zkoumat, zda došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu v konkrétní věci. Úkolem obou je tedy hledat pravdu.³⁸

Aristotelově pojetí by tedy odpovídalo pojetí kontradiktornosti nejen ve smyslu práva na informace základního respektování pravidla *audiatur et altera pars*, ale rovněž pojetí trestního řízení, v němž jsou si strany s odlišnými zájmy v zásadě rovny a mají příležitost k efektivní právní polemice jak o otázkách skutkových, tak o otázkách právních, přičemž jejich postavení je takové, že mají možnost (a zároveň odpovídající odpovědnost) ovlivnit svým jednáním výsledek dokazování.

Princip kontradiktornosti by měl být podle mého názoru vyjádřen přímo v trestním řádu. Inspiraci možno hledat například ve Francii, jejíž trestní řád hned v čl. I větě první uvádí, že „*trestní řízení musí být spravedlivé a kontradiktorní a musí zachovávat rovnováhu stran*“. Za zmínku v této souvislosti stojí italský koncept, který představuje smíšený model trestního procesu. Princip kontradiktornosti je zde vyjádřen přímo v Ústavě, která v čl. 111 odst. 2 stanoví, že „*každý soudní proces probíhá mezi stranami kontradiktorním způsobem, za podmínek rovnosti, před třetím a nestranným soudcem*“. Odstavec 4 čl. 111 pak výslovně ve vztahu k trestnímu řízení uvádí, že „*se řídí principem kontradiktornosti při utváření důkazů*“.

4. PRINCIP KONTRADIKTORNOSTI V SYSTÉMU ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Kontradiktornost je přirozenoprávním principem, který je imanentní součástí každého sporu o právo, součástí autoritativního nalézání práva, tedy i trestního řízení. V českém trestním řízení má přes jeho tradičně inkviziční podobu své nezastupitelné místo. Souvisí s mnoha základními zásadami trestního řízení, které trestní řád upravuje v koncentrované podobě v ustanovení § 2. Návrh nového trestního řádu z této historické tradice vybočuje, což bývá teoretiky i praktiky kritizováno.

³⁵ ARISTOTELES. *Metafyzika*. 4. vyd. Praha: Rezek, 2021, s. 102.

³⁶ Tamtéž, s. 99.

³⁷ Tamtéž, s. 94.

³⁸ Tamtéž, s. 99.

Nejvíce bývá kontradiktornost zmiňována v souvislosti s právem na obhajobu čili zásadou práva na obhajobu. Tradiční (historické) pojetí však kontradiktornost spojovalo se zásadou obžalovací (akuzační). V poslední době však bývá kontradiktornost vzdvihována i v souvislosti se zásadami, které jsou někdy charakterizovány jako zásady vztahující se k dokazování a zásady zajišťující spravedlivý trestní proces před soudem. Jedná se o zásadu materiální pravdy (zjištění skutkového stavu v dostatečném rozsahu), presumpci nevinny, zásadu vyhledávací, zásadu veřejnosti, zásadu rovnosti stran (zbraní), zásadu bezprostřednosti a zásadu ústnosti, zásadu rychlosti a hospodárnosti. S ohledem na omezený rozsah předkládaného textu se budu zevrubněji věnovat vztahům principu kontradiktornosti k zásadě obžalovací, zásadě zajištění práva na obhajobu a k problematice dokazování, zejména ve vztahu k zásadě materiální pravdy.³⁹

Princip kontradiktornosti má úzkou souvislost se zásadou obžalovací (akuzační), jejíž podstatou je rozdělení základních procesních funkcí mezi obžalobu, obhajobu a soud. Opakem zásady akuzační je zásada inkviziční, pro niž je typické, že se nám funkce obžalovací a funkce rozhodovací koncentrují v rukou jedné osoby (zpravidla soudce).

Vzhledem k uplatnění principu kontradiktornosti i v inkvizičních modelech trestního procesu se někdy uvádí, že kontradiktornost nelze s obžalovací zásadou ztotožňovat. Zapomíná se však někdy na úzkou souvislost mezi oběma, jejíž podstatu vystihl již Storch ve svém monumentálním díle „Řízení trestní rakouské“. Porušení rovnosti stran a nevhodnou převahu inkvizičního charakteru soudního řízení nad charakterem akuzačním viděl právě ve výše uvedené situaci, v níž soud sám sbírá materiál k zjištění skutkového stavu, provádí celé dokazování a strany jeho činnost pouze doplňují.⁴⁰ Storch dále vidí porušení zásady obžalovací v situaci, která se rovněž blíží současnému stavu v České republice. Kritizuje tehdejší reformované francouzské a německé trestní předpisy (řád trestní německý z roku 1877), že od okamžiku zahájení soudní fáze trestního řízení neumožňují veřejnému žalobci, aby od podané obžaloby upustil.⁴¹ Státní zástupce má podle současného trestního řádu sice možnost vzít obžalobu zpět (viz § 182 trestního řádu), ale nečiní tak v podstatě nikdy (vyjma technických důvodů při souběžích trestných činech), a to z ryze pragmatických důvodů.

Souvislost se zásadou zajištění práva na obhajobu je zřejmá, neboť uplatnění práv obviněného je možné pouze tehdy, je-li seznámen s obviněním, s důkazy proti němu a je-li mu dána dostatečná možnost, aby si obhajobu náležitě připravil. V současné době je však pojetí, které váže kontradiktornost pouze ke straně obhajoby, již překonané a převládá názor, že kontradiktornost slouží i k zajištění zájmů strany obžaloby.

³⁹ Některé vztahy například k zásadě rovnosti jsou přitom zřejmé. Pokud by si strany nebyly rovny, mohli bychom například dospět k závěru, že vyjádření jedné ze stran má větší váhu než vyjádření druhé (argument *ad absurdum*).

⁴⁰ Storch tyto úvahy uvádí v rámci hodnocení reformy trestního řízení ve Francii po roce 1789: „*Forma obžalovací zachovává se v hlavním přelíčení potud, že stíhá se tam útok žalobníkův s obranou obžalovaného a jeho obhájce; avšak činnost' soudce předsedícího jest i tu povahy inkviziční tou měrou, že tento předsedící sám material' skutkový sbírá, obžalovaného i svědky vyslýchá a důkazy vede, strany pak tuto činnost' jeho toliko doplňují.*“ Viz STORCH, F. *Řízení trestní rakouské. I. díl*. Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1887, s. 91.

⁴¹ Tamtéž, *c. d.*, s. 108.

Strany musí mít jistotu, že nebude rozhodnuto dříve, než budou mít možnost se k věci vyjádřit.⁴² Právo na obhajobu se projevuje v mnoha ohledech. Kromě práva nahlížet do spisů (nikoli však do všech písemností vyšetřovacích orgánů)⁴³ a vyjadřovat se ke všem okolnostem (skutkovým i právním) jde zejména o právo účastnit se provádění úkonů.⁴⁴

K porušení principu kontradiktornosti z hlediska práva na obhajobu může dojít například při výslechu utajených svědků, zvláště zranitelných obětí, které jsou chráněny před sekundární viktimizací, při provádění důkazu mimo hlavní líčení atp. Ústavní soud v této souvislosti hovoří nejčastěji o nutnosti minimalizace zásahu, která *de facto* znamená subsidiaritu omezení kontradiktornosti (např. k výslechu utajeného svědka lze přikročit tehdy, nelze-li jeho ochranu zajistit jiným způsobem).⁴⁵

Podmínkou ovšem je, že se obhajoba aktivně domáhá svých práv. Když je obhajoba neuplatňuje, sama se připravuje o možnost kontradiktorního řízení. Zda došlo či nedošlo k porušení principu kontradiktornosti dosahujícího porušení práva na obhajobu, nutno hodnotit z hlediska celého průběhu trestního řízení.

Z principu kontradiktornosti pro zásadu práva na obhajobu vyplývá, že pokud je tato zásada omezena zásadou jinou, je nutné takové znevýhodnění nějakým způsobem vyvážit. Ačkoli Evropský soud pro lidská práva nutnost vyvážení práv obhajoby jiným způsobem zdůrazňuje, neposkytuje k tomu příliš mnoho vodítek.⁴⁶

Princip kontradiktornosti se v mnoha ohledech dotýká i zásady materiální pravdy a samotného procesu dokazování.

V rozporu s principem kontradiktornosti mohou být různé situace vztahující se k problematice neprovedených důkazů. Porušení kontradiktornosti ve vztahu k důkazům může spočívat například v tom, že v řízení před soudem nebyl proveden důkaz, který jedna ze stran navrhovala a který mohl posloužit k verifikaci právně významné skutečnosti. Porušením je i situace, v níž soud přihlédne k důkazům neprovedeným,

⁴² OLEJ – KOLCUNOVÁ – KOLCUN, *c. d.*, s. 64. Právo na vyjádření se podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva může vztahovat i na možnost seznámení se s vyjádřeními protistrany zaslanými soudem. K případné replice srov. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 20. února 1996 ve věci Vermeulen v. Belgie, stížnost č. 19075/91, § 33; nebo rozsudek ESLP ze dne 3. března 2000 ve věci Krčmář a další v. Česká republika, stížnost č. 35376/97, § 40.

⁴³ Srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 23. ledna 2001, sp. zn. IV. ÚS 472/2000, č. 15/2001 Sb. n. a u.; nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 26. července 2005, sp. zn. I. ÚS 54/05, č. 17/2005 Sb. n. a u.

⁴⁴ Nutné je o úkonech vyrozumívát tak, aby se jich (např. obhájce) mohl reálně účastnit. V přípravném řízení je to samozřejmě složité. Každé omezení v tomto směru musí mít racionální zdůvodnění. Není například možné, aby policejní orgán prováděl v přípravném řízení vedeném proti několika obviněným současně několik výslechů, přičemž svůj postup k námitce obhájců odůvodnil možnostmi nechat se substitučně zastoupit.

⁴⁵ K problematice minimalizace zásahu srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, č. 46/1993 Sb. n. a u.; náleží Ústavního soudu ze dne 3. března 1999, sp. zn. III. ÚS 210/98, č. 33/1999 Sb. n. a u.; náleží Ústavního soudu ze dne 22. října 2001, sp. zn. IV. ÚS 37/01, č. 154/2001 Sb. n. a u.; náleží Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 481/04, č. 173/2006 Sb. n. a u.; nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 29. října 2009, sp. zn. IV. ÚS 407/07.

⁴⁶ Vyvážení může spočívat v poskytnutí většího času na přípravu obhajoby, v umožnění opakování některých důkazů, které by za normálních okolností opakovány nebyly, umožnění provedení revizního posudku na konkrétní věrohodnost zvláště zranitelné oběti i za situace, v níž první posudek netrpí žádnými vadami. V našem systému se může jednat dále o umožnění obhajobě, aby vedla výslech dalších svědků, zajištění audiovizuální nahrávky klíčového důkazu a jeho poskytnutí obhajobě (např. za účelem vyhotovení znaleckého posudku na konkrétní věrohodnost), kladení otázek prostřednictvím vyšetřovacího orgánu atd.

neboť druhá strana je tím fakticky zbavena možnosti vyjádřit se k němu nebo navrhnout protidůkaz.⁴⁷

Za ideální cestu při hledání pravdy (objasňování skutkového stavu věci v řízení před soudem) lze považovat situaci, v níž mají strany trestního řízení dostatek prostoru k argumentaci v otázkách skutkových i právních a ve které v zásadě platí, že důkazní aktivity (tj. nejen iniciativa, ale i samotné provádění důkazů) tíží stranu obžaloby a stranu obhajoby tak, aby soud mohl jejich jednání pouze korigovat, maximálně se soustředit na zachování rovnosti mezi stranami, zákonnosti a objektivnosti prováděného dokazování a spravedlivé rozhodnutí ve věci. Touto cestou se v roce 2005 vydalo Slovensko, které s námi dlouho sdílelo společnou koncepci trestního řízení, a dá se říci, že systém se z pohledu uplatňování kontradiktornosti osvědčil a dnes si již jen málokdo dovede představit návrat k dřívějšímu pojetí, které u nás přetrvává.

Důležité jsou podle mého názoru i aspekty psychologické, neboť pokud soudce sám provádí dokazování, lze jeho postoj k námitkám obhajoby předpokládat. Podle současné doktríny spravedlivého procesu, která historicky posunula těžiště dokazování v evropských kontinentálních systémech před soud, je založena na předpokladu, že soud by měl důkazy vnímat svými smysly. Jestli je z toho pohledu lepší, když má pouze pozorovat provádění důkazu, nebo jej sám provádět, je zcela zřejmé.

Řízení před soudem v trestních věcech je u nás (ale i v mnoha jiných evropských zemích) historicky koncipováno tak, že hlavní strany trestního řízení (obžaloba a obhajoba) zpravidla činí důkazní návrhy a samotné dokazování provádí soud, který je odpovědný za jeho průběh a výsledek.⁴⁸ Angažovanost soudu tedy v trestním řízení zřetelně překračuje koncept (ideál), podle něž by měl soud být tím zcela nestranným pozorovatelem, který pouze hodnotí před ním prováděné důkazy. Sokol k tomu ironicky poznamenává, že jde o „*trestní proces, v němž soudce nejen soudí, ale i vyšetřuje*“.⁴⁹ Nestrannost pak je narušována právě tím, že soud zde alespoň *in eventum* usiluje o prokázání viny obžalovaného a posuzuje i „své“ vlastní důkazy.⁵⁰

5. ZÁVĚR

Ačkoli je kontradiktornost často zmiňovaným prvkem trestního procesu, v české vědě trestního práva dosud nedošlo k jejímu etablování do širšího odborného diskurzu. Jedním z důvodů je absence tohoto pojmu v zákonné úpravě. Rovněž právní praxe zachází s tímto pojmem spíše zdrženlivě a eklekticky si vybírá určité dílčí aspekty tohoto problému. V českém prostředí tedy dosud nelze hovořit o jednotném konceptu kontradiktornosti.

⁴⁷ Srov. přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 1183/96. *Soudní rozhledy*. 1999, roč. 5, č. 7, s. 216.

⁴⁸ Neztotožňuji se s názorem, podle něž kontradiktornost přímo nesouvisí s postavením a úlohou soudu v trestním řízení nebo s organizací průběhu dokazování. Srov. OLEJ – KOLCUNOVÁ – KOLCUN, *c. d.*, s. 180.

⁴⁹ SOKOL, *c. d.*, s. 59.

⁵⁰ Tamtéž, s. 59.

Souhlasím s pojetím, že kontradiktornost je imanentní součástí každého trestního procesu, zejména pak trestního řízení před soudem. Kontradiktornost považuji za princip trestního řízení, nikoli za pouhou zásadu. Podstatu kontradiktornosti vidím nejen v právu být informován o podstatě svého obvinění a právu se k takovému obvinění vyjádřit, ale i v legitimním střetu tvrzení a právních názorů. Pravidlo *audiatur et altera pars* považuji za zcela minimální a nepřekročitelnou záruku kontradiktorního nalézání práva. Z principu kontradiktornosti pro oblast dokazování vyplývá kromě dvou tradičně uváděných složek (práva na seznámení se a práva na vyjádření) ještě další složka, spočívající v možnosti podílet se na utváření představy o skutkovém ději, jinými slovy podílet se na objasnění skutkového stavu věci.

Současné české trestní řízení bohužel poskytuje pouze minimální záruky z hlediska požadavků vyplývajících z principu kontradiktornosti. Jeho koncepce bohužel neodpovídá ani klasické Storchově definici kontradiktorního jednání, které označuje jako řízení vedené mezi stranami.⁵¹

To i přesto, že poměrně nedávno⁵² došlo k posílení kontradiktornosti v hlavním líčení, když se změnil jeho začátek. Obžalovaný má právo se samostatně (mimo svůj výsledek) vyjádřit k podané obžalobě (srov. § 196 odst. 2 a § 206a trestního řádu).

Ani návrh nového trestního řádu by na této situaci nic podstatného nezměnil. Za pozitivní lze označit alespoň skutečnost, že návrh trestního řádu vůbec s pojmem kontradiktornost pracuje. Pokud by byl přijat, což se v současné chvíli nejeví jako pravděpodobné, jednalo by se o určitý impuls právní nauce a rozhodovací praxi, aby se výkladem principu kontradiktornosti zabíraly hlouběji než v současné době.

Lze si jistě představit mnoho dalších dílčích vylepšení spočívajících v posílení základních prvků kontradiktornosti, například povinnost státního zástupce vypořádat se v určité chvíli s argumenty obhajoby, povinnost státního zástupce zaslat obžalobu nejen soudu, ale namísto pouhého vyrozumění i obhajobě, právo obhajoby vyjádřit se k případnému předběžnému projednání obžaloby ze strany soudu, právo obviněného vyjádřit se k provedenému důkazu prostřednictvím obhájce, institut křížového výslechu atp. Za zcela zásadní k provedení principu kontradiktornosti pak považuji přenesení odpovědnosti za výsledek dokazování ze soudu na strany trestního řízení, přičemž soud bude plně realizovat svou roli nezávislého třetího, který je zároveň pojistkou spravedlivého trestního procesu. Takový systém by se přiblížil obecné představě o výkonu trestní spravedlnosti ve společnosti.

Lidé sice vzdělaní, ale neznalí právní praxe, jsou často nemile překvapeni, jak české trestní řízení probíhá, zejména ve stadiu řízení před soudem, kde často nedochází k žádné skutečné právní při, výměně názorů, formulaci argumentů a protiargumentů, tedy k reálnému (věcnému) střetu obžaloby a obhajoby. Jde o vystoupení stran, které se spíše než dialogu (komunikaci, sporu) podobá dvěma zároveň plynoucím monologům, jež na sebe žádným konkrétním způsobem nereagují.

Až příliš časté jsou na straně obžaloby pouhé floskule o tom, že trestný čin byl prokázán po objektivní i subjektivní stránce, na straně obhajoby pak neurčitá konstatování

⁵¹ STORCH, c. d., s. 93.

⁵² Novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. s účinností od 1. října 2020.

ohledně presumpce nevinny a nutnosti aplikovat zásadu *in dubio pro reo*, ačkoli obhajoba není schopna nabídnout konkrétní skutkovou verzi odlišnou od té, která je popsána v obžalobě. Taková praxe je v příkrém rozporu s principem kontradiktornosti trestního řízení. Takoví obhájci a státní zástupci by se podle aristotelovské filosofie podobali těm, „*kdo mluví, jen aby něco mluvili*“.⁵³ Podobně je v rozporu s Aristotelovou zásadou sporu odůvodnění soudu, které bez jakýchkoli konkrétních důkazů a jejich hodnocení konstatuje, že nabyl přesvědčení o vině obžalovaného, neboť neuvěřil výpovědi onoho, ale uvěřil výpovědi někoho jiného. „*Neboť ten, kdo mluví, nemá k pravdě zdravý poměr, srovnáme-li jej s člověkem, jenž má odůvodněné vědění*.“⁵⁴ K poznání pravdy je možné dospět pouze na základě opravdového pochybování.

doc. JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
pelc@prf.cuni.cz
ORCID: 0000-0001-5705-8412

⁵³ ARISTOTELES, *c. d.*, s. 108.

⁵⁴ Tamtéž, s. 107.